

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचे मराठी भाषांतर)

डॉ. बिपीन शांतीलाल पांचाळ

विरुद्ध

गुजरात राज्य

८ जानेवारी १९९६

[न्यायमूर्ती ए.एम. अहमदी, न्यायमूर्ती बी.पी. जीवन रेड्डी आणि न्यायमूर्ती एन.पी. सिंह,]

(गुंगीकारक औषधी द्रव्ये आणि मनोव्यापारांवर परिणाम करणारे पदार्थ अधिनियम १९८५)

कलम ३७(१) (ब)-जामीन मंजूर करण्यावर मर्यादा - असे धरले जाते की, ज्याठिकाणी फौजदारी प्रक्रिया संहिता चे कलम १६७ फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या तरतुदी (ए) ते उप-कलम (२) अंतर्गत जामिनावर दावा केला जातो तेथे लागू होत नाही.

फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३: कलम १६७ (२)--अभियोग पक्षाने विहित कालावधीत चालान दाखल न केल्यामुळे आरोपींना जामीन मिळण्याचा अधिकार, - असे धरले जाते की, चालान दाखल केल्यानंतर वापरता येणार नाही.

दि. ८.१.१९९३ रोजी अपीलकर्त्याला गुंगीकारक औषधी द्रव्ये आणि मनोव्यापारांवर परिणाम करणारे पदार्थ अधिनियम १९८५ अंतर्गत अटक करण्यात आली. मा. सत्र न्यायाधीश तसेच मा. उच्च न्यायालयाने, अधिनियमाचे कलम ३७ आणि या न्यायालयाचा निकाल विचारात घेऊन अपीलकर्त्याचे जामिनासाठीचे अर्ज फेटाळले. नाराज होऊन, अपीलकर्त्याने सध्याचे अपील दाखल केले.

अपीलकर्त्याच्या बाजूने असा युक्तिवाद करण्यात आला की तो जामिनावर सुटण्याचा हक्कदार आहे, कारण परंतुक (अ) द्वारे उपकलम (२) मध्ये प्रदान केलेल्या कालावधीत फिर्यादी चालान सादर करू शकले नाही. फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ चे कलम १६७ आणि त्या टप्प्यावर कायद्याचे कलम ३७ लागू होणार नाही.

या न्यायालयाने अपील फेटाळून लावले.

असे धरण्यात येते की: १. गुंगीकारक औषधी द्रव्ये आणि मनोव्यापारांवर परिणाम करणारे पदार्थ अधिनियम १९८५ च्या कलम ३७ मध्ये फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम १६७ च्या उपकलम (२) च्या तरतुदीचा अर्ज वगळला जात नाही, अशा व्यक्तींच्या बाबतीतही ज्यांच्यवर (१९५-ए) अंतर्गत गुन्ह्यांचा आरोप आहे.

*नार्कोटिक्स कंट्रोल ब्युरो वि. किशन लाल आणि इतर, [१९९१] एल एससीसी ७०५, लागू होत नाही.

२. जर एखादा आरोपी त्याच्या जामिनावर सुटण्याचा अधिकार वापरण्यात अपयशी

ठरला तर कायद्याने परवानगी दिलेल्या जास्तीत जास्त वेळेत आरोपपत्र दाखल करण्यात फिर्यादीला अपयश आल्यास, या दरम्यान आरोपपत्र दाखल झाले असले तरीही, कोणत्याही वेळी त्याचा वापर करण्याचा त्याला अक्षम्य अधिकार असल्याचा दावा तो करू शकत नाही. पण दुसरीकडे कायद्याने दिलेल्या वेळेत तो अधिकार वापरत असेल आणि अशा परिस्थितीत त्याची जामिनावर सुटका झाली असेल, तर त्याला केवळ आरोपपत्र दाखल केल्यावर पुन्हा अटक करता येणार नाही. [१९५-जी]

संजय दत्त विरुद्ध राज्य सरकार सी. बी. आय. मुंबई यांचे मार्फत (२), (१९९४] ५ एससी सी ४१० आणि अस्लम बाबालाल देसाई वि. महाराष्ट्र राज्य, [१९९२] ४ एस सी सी २७२ वर अवलंबून.

फौजदारी अपील अधिकार क्षेत्र: फौजदारी अपील क्रमांक २६/१९९६.

गुजरात उच्च न्यायालयाच्या किरकोळ गुन्हेगारी अर्ज क्रमांक १५८७/१९९४ मधील दि. १९.४.

९४ रोजीच्या निकाल आणि आदेशावरून

अपीलार्थी साठी कु. मीनाक्षी अरोरा.

उत्तरवादीसाठी सौ. एच. वाही.

न्यायमूर्ती एन.पी. सिंह, यांनी न्यायालयाचा निकाल दिला.

परवानगी अर्ज मंजूर केला.

हे अपील दि. १९.४.१९९४ रोजी मा. उच्च न्यायालयाने पारित केलेल्या आदेशाच्या विरोधात दाखल केले आहे, ज्यात अपीलकरता जो गुंगीकारक औषधी द्रव्ये आणि मनोव्यापारांवर परिणाम करणारे पदार्थ अधिनियम १९८५ अंतर्गत गुन्हांसाठी आरोपी आहे त्याच्या वतीने करण्यात आलेली जामिनाची विनंती नाकारण्यात आली आहे, (यापुढे एन. डी. पी. एस. कायदा म्हणून संदर्भित).

असे दिसते की अपीलकर्त्याला दि.८.१.१९९३ रोजी अटक करण्यात आली होती. नार्कोटिक्स कंट्रोल ब्युरो विरुद्ध किशन लाल आणि इतर, एआयआर (१९९१) एससी ५५८ = [१९९१] एल.एससीसी ७०५, उक्त अधिनियमाचे कलम ३७ विचारात घेऊन नार्कोटिक्स कंट्रोल ब्युरो विरुद्ध किशन लाल आणि इतर (उपरोल्लेखित).

विद्वान वकिलांनी, अपीलकर्त्याच्या बाजूने उपस्थित राहून, असा आग्रह केला की फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम १६७ च्या उप-कलम (२) च्या तरतुदी (अ) द्वारे विहित केलेला वैधानिक कालावधी ज्या दरम्यान अपीलकर्त्याला कोठडीत ठेवता आले होते, चौकशी प्रलंबित होती, मुदत संपली होती, त्यामुळे अपीलकर्त्याची जामिनावर सुटका व्हायला हवी होती आणि त्या टप्प्यावर कायद्याचे कलम ३७ लागू करण्याचा प्रश्नच नव्हता. अलीकडे, या न्यायालयाने संहितेच्या कलम १६७ च्या उप-कलम (२) च्या तरतुदीच्या लागू होण्याच्या प्रश्नावर विचार केला आहे. एन.डी.पी.एस. ऍक्ट, अंतर्गत एका आरोपीचे भारतीय संघ वि. थामिशरसी आणि इतर जे. (१९९५) ४ एस. सी. २५३ आणि असे धरण्यात आले आहे की एन.डी.पी.एस. ऍक्ट अंतर्गत गुन्हांसाठी आरोपी असलेल्या व्यक्तींच्या बाबतीतही कलम ३७

संहितेच्या कलम १६७ च्या उप-कलम (२) च्या तरतुदीचा अर्ज वगळत नाही. परंतु दि. २३.५.१९९४ रोजी दोषारोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे आणि आता अपीलकर्ता संहितेच्या इतर तरतुदीनुसार रिमांडच्या आदेशाच्या आधारे कोठडीत आहे, अशी मान्यता आहे. आरोपी कोण होते की नाही संहितेच्या कलम १६७ च्या उप-कलम (२) च्या तरतुदीनुसार जामिनावर मुक्त होण्याचा अधिकार आहे, असा अधिकार प्राप्त झाल्यावर अर्ज न केल्याने, कार्यवाहीच्या नंतरच्या टप्प्यावर तो अधिकार वापरता येईल, याची तपासणी केली गेली आहे. या न्यायालयाच्या घटनापीठाने संजय दत्त विरुद्ध राज्य या खटल्यात सी. बी. आय. मुंबई (२), [१९९४] ५ एस सी सी ४१० आणि असे म्हटले आहे की :

'हितेंद्र विष्णू ठाकूर' यांच्या (खटल्यामध्ये) मध्ये धरल्यानुसार, तपास पूर्ण न केल्यास आणि दिलेल्या मुदतीत चालान दाखल न केल्यास टाडा कायद्याच्या कलम २० (४) (बीबी) नुसार जामिनावर सुटका करण्याचा आणि दंड प्रक्रिया संहितेच्या कलम १६७ (२) नुसार जामिनावर सुटका करण्याचा आरोपींचा "अव्यवहार्य अधिकार" आहे आणि आरोपीकडून केवळ कसूर केल्याच्या वेळेपासून ते चालान दाखल होईपर्यंत लागू केले जाते आणि ते दाखल केले जात असलेल्या चालानवर टिकत नाही किंवा लागू होत नाही. आरोपीने या तरतुदीनुसार १८० दिवसांचा कालावधी किंवा वाढीव कालावधी संपल्यानंतर जामिनासाठी अर्ज केल्यास त्याची तात्काळ जामिनावर सुटका करावी लागते. त्यामुळे जामिनावर सुटलेल्या आरोपीला अटक करून कोठडी दिली जाऊ शकते. फौजदारी प्रक्रिया संहितेतील तरतुदींसाठी चालान दाखल केल्यानंतर जामिनावर सुटका करण्याचा आरोपीचा अधिकार, दिलेल्या मुदतीत तो

दाखल करण्यात चूक झाली असली तरी, चालान दाखल केल्यापासून त्या टप्प्यावर लागू असलेल्या जामीन देण्यासंदर्भातील तरतुदीद्वारेच नियंत्रित केला जातो.'

त्यामुळे, जर एखाद्या आरोपीने कायद्याने परवानगी दिलेल्या जास्तीत जास्त वेळेत आरोपपत्र दाखल करण्यात फिर्यादीच्या यशस्वीपणामुळे जामिनावर सुटण्याचा त्याचा अधिकार वापरण्यात अयशस्वी झाल्यास, तो असा दावा करू शकत नाही की त्याला कोणत्याही परिस्थितीत त्याचा वापर करण्याचा अक्षम्य अधिकार आहे. दरम्यानच्या काळात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे. परंतु दुसरीकडे जर त्याने कायद्याने दिलेल्या वेळेत हक्काचा वापर केला आणि अशा परिस्थितीत जामिनावर सुटका केली तर "अस्लम बाबालाल डेमी विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य, [१९९२] ४ एस सी सी २७२" मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, आरोपपत्र दाखल केल्यावर केवळ आरोपपत्र दाखल केले म्हणून पुन्हा त्याला अटक केली जाऊ शकत नाही.

अपीलकर्त्याची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकिलाने गुणवत्तेवर अपील दाखल केले नाही, असे म्हणत की प्रकरणातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती बघून, मा. शहर सत्र न्यायाधीश, यांनी अपीलकर्ता त्या अधिनियमांतर्गत कोणत्याही गुन्ह्यासाठी दोषी नाही असे मानण्यासाठी वाजवी कारणे आहेत असे म्हणायला हवे होते, जसे की कलम ३७ च्या उपकलम एल (बी) (२) नुसार आवश्यक आहे. त्यानुसार अपील अयशस्वी होऊन ते फेटाळले जाते. तथापि, आम्ही निर्देश देतो की अपीलकर्त्याची सुनावणी जलद गतीने चालविण्यात यावी.

अपील फेटाळले .

आर.पी.

*****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X